

ТАМАРА КОСТЯНТИНІВНА ТЕРНОВСЬКА

Народилася Тамара Костянтинівна у інтелігентній родині. Закінчивши школу з золотою медаллю, вступила на біологічний факультет Кубанського державного університету, де спеціалізувалася на кафедрі генетики. Університет закінчила з відзнакою у 1975 році. Ще під час навчання вона почала працювати у лабораторії генетики Краснодарського інституту сільського господарства ім. П. П. Лук'яненка. Ця лабораторія, створена і очолювана Є. Г. Жировим тоді ставала одним із провідних центрів цитогенетики пшениці у східній Європі. Від початку 70-х років у лабораторії було створено шість моносомних серій пшениці м'якої. Але у Євгена Григоровича вже виникла низка цікавих, а інколи і унікальних ідей, активним учасником реалізації яких стала Тамара Костянтинівна. Аспірантським дослідженням Тамари Костянтинівни стало виділення тетракомпоненту AABB із низки сортів пшениці м'якої (AABBDD).

1980 року в Інституті цитології і генетики (Новосибірськ, Росія) Тамара Костянтинівна захистила кандидатську дисертацію «Виділення тетраплоїдного компоненту AABB із сортів м'якої пшениці і їх цитогенетичне вивчення». Отриманий тетракомпонент озимого сорту пшениці м'якої Автора (тетра-Аврора) дав матеріальну основу для створення на основі його реконструйованого геному низки гексаплоїдних амфідиплоїдів, що містили геноми диплоїдних видів з родів *Aegilops*, *Amblyporum*, *Secale*. Геноми диплоїдних злаків посіли місце субгеному D пшениці м'якої сорту Аврора. Було створено рослинні форми з геномами S, S^{sh}, U, T, R та інші, автори назвали їх «геномно-заміщеними формами». Всі ці амфідиплоїди виявилися зручним інструментом для створення хромосомно-заміщених ліній гексаплоїдної пшениці. Протягом короткого часу вдалося отримати низку заміщених ліній, що несли господарсько-цінні гени інтрогресивного походження. Наприкінці 80-х років Т. К. Терновською та Є. Г. Жировим було створено абсолютно унікальні гексаплоїдні амфідиплоїди пшениці, геномна частина AABB яких походила від озимого генотипу тетраплоїдної пшениці, а різноманітність субгеному DD було взято від трьох сортів м'якої озимої та ярої пшениці та низки зразків дикорослого донора субгеному D пшениці, виду *Aegilops taushii*. Таким чином, було створено гексаплоїдні реконструйовані генотипи, відмінності між яким визначалися структурою лише одного із трьох субгеномів. Ці рослини автори назвали «геномно-додані форми».

У Києві, куди 1990 року переїздить Є. Г. Жиров та Т. К. Терновська, ці роботи продовжуються. Спочатку в Інституті землеробства УААН та Інституті клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, а потім у Інституті агроєкології та біотехнології УААН, який було створено у 1992 році. Після передчасної смерті Є. Г. Жирова, Тамара Костянтинівна продовжила роботу сама. У 1990-і роки, у групі, яка працювала під її керівництвом, було реалізовано низку досліджень інтрогресивних ліній пшениці щодо хромосомної локалізації інтрогресій за допомогою білкових генетичних маркерних систем, цитогенетичного аналізу наявного рослинного матеріалу, створювалися алгоритми, які необхідні для корекції засобів генетичного аналізу при аналізі рослин, що містять чужинні хромосоми та їхні сегменти, виконувалися роботи з генетики жита та вівса.

Тамара Костянтинівна розпочинає використання створених раніше геномно-доданих амфідиплоїдів для генетичного аналізу пшениці за якісними і кількісними ознаками, останні із широким застосуваннями підходів біометричної генетики. 1999 року у спеціалізованій вченій раді Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАНУ Тамара Костянтинівна захищає докторську дисертацію на тему: «Перебудова геному м'якої пшениці (*Triticum aestivum* L.) для її генетичного аналізу і інтрогресії генів». З 2000 року Т. К. Терновська очолює лабораторію хромосомної інженерії рослин Інституту агроєкології та біотехнології УААН, яка включила співробітників, які працювали з нею раніше. За роки роботи в інституті, у групі було виконано та захищено 5 кандидатських дисертацій зі спеціальності «генетика».

2004 року Т. К. Терновська стає завідувачем кафедри біології Національного університету «Кієво-Могилянська академія». Вона розробляє та викладає низку аналітичних курсів для бакалаврів і магістрів: «Генетика», «Біологічна статистика», «Генетика онтогенезу», «Генетика рослин», тощо. На кафедрі за участі Тамари Костянтинівни створюються можливості для експериментальної роботи, проблематика з генетики рослин стає однією з візитівок університету. До роботи на кафедрі широко залучаються студенти, відкривається аспірантура зі

спеціальності «генетика». Двоє з випускників кафедри захищають дисертації кандидата наук, та PhD з генетики рослин. На кафедрі за її консультуванням захищено одну дисертацію доктора наук. Тамара Костянтинівна бере активну участь у підготовці наукових кадрів, була і є членом низки спеціалізованих вчених рад, вона є головним редактором журналу «Наукові записки НаУКМА, серія біологія та екологія», членом редколегій журналів «Цитологія і генетика» та «Вісник товариства генетиків і селекціонерів». За час роботи на кафедрі Тамара Костянтинівна доклалася до формування наукової компетентності сотень молодих біологів.

Для тих, хто добре знайомий з Т. К. Терновською, вона є взірцем працездатності, енергії, принциповості та наукової чесності. Вдячні учні, друзі та колеги бажать Тамарі Костянтинівні доброго здоров'я та довгих років роботи в науці.

*Президія Українського товариства генетиків
і селекціонерів ім. М. І. Вавилова*

*Редколегія журналу «Вісник Українського
товариства генетиків і селекціонерів»*

*Кафедра біології факультету
природничих наук
Національного університету
«Кієво-Могилянська академія»*